

Opvoeden en ouderschap, het kan ook anders!

Over valkuilen en onbenutte kansen.

Maxime Pleysier

2025

Figuur 1: bewerkte foto van de compound en de familie waarbij ik drie maanden leefde. Foto door auteur.

1) Inleiding

Van eind september tot halverwege januari leefde ik een 3-tal maanden samen met 2 andere meisjes van Hogent in een gastgezin in Gambia. We deden onze stage bij de Belgische organisatie VZW The Pulley Gambia. Gedurende die periode probeerden we (in samenspraak met de gemeenschap) de kansen van mensen (specifiek kinderen) via onderwijs en gezondheidszorg te versterken.

Tijdens m'n verblijf in Gambia vielen vooral de grote verschillen tussen onze individualistische manier van leven en hun collectieve kijk heel hard op. Ook de manier waarop opvoeding binnen de maatschappij is ingebed, is totaal verschillend. Ik weet tot op vandaag nog niet goed met hoeveel mensen we in de compound (complex van huizen dat een binnenplaats en een in- en uitgang deelt) leefden. Een gezin is bij ons in België een afgebakende groep mensen (meestal zijn dat de ouders/opvoeders en kinderen). In Gambia is die groep minder afgebakend en kunnen mensen voor een bepaalde tijd wel of geen deel meer uitmaken van het gezin/ de familie. Ook de manier waarop de opvoeding van kinderen wordt georganiseerd, is totaal anders. Alsook de rol die de ouders, de familie en de gemeenschap krijgen in het grootbrengen van een kind. De onderdompeling in deze voor mij onbekende cultuur zette me aan het denken.

Ik vroeg me af: wil ik de verantwoordelijkheid dragen om mijn kinderen grotendeels alleen, al dan niet met partner, op te voeden? Geven wij in België anderen wel voldoende mandaat om onze kinderen mee op te voeden? Ligt de focus bij ons niet te veel op de eigen zoektocht en verantwoordelijkheid van de ouder om de ideale opvoeding te hanteren? Etc.

"It takes a village to raise a child." — Gepopulariseerd door Hillary Clinton, geïnspireerd door een Afrikaans spreekwoord.

Als we over opvoeding spreken, denken we onmiddellijk aan het kind maar ouders zijn evenzeer een actor in het opvoedingsproces. In dit artikel sta ik stil bij een paar pijnpunten ten gevolge van de manier waarop opvoeding in onze maatschappij georganiseerd is, gelinkt aan het ouderschap en het opgroeien van het kind. Dit doe ik door onze samenleving tegenover een meer collectivistische manier van samen leven te zetten.

Tijdens dit kwalitatief onderzoek heb ik verschillende wetenschappelijke bronnen geraadpleegd. Daarnaast heb ik twee interviews afgenomen.

Het eerste interview was met Natou Colley. Natou was gedurende mijn verblijf in Gambia (nog steeds) mijn zus, steun en toeverlaat. Als jonge vrouw van 22 voedt ze niet alleen haar broer, maar ook de kinderen van haar zussen en de kinderen uit de buurt mee op. Daarnaast kookt ze bijna dagelijks en doet de was voor de hele familie.

Het tweede interview dat ik afnam was met Willem Beckers. Willem is klinisch psycholoog, maatschappelijk werker en systeemtheoretisch psychotherapeut en werkt als staflid, opleider en psychotherapeut aan de Interactie-Academie in Antwerpen.

Tenslotte heb ik eigen analyses en observaties in mijn artikel verwerkt.

2) De probleemstelling

In België (ook andere westerse landen) evolueren we naar een steeds meer individualistische samenleving. Deze individualistische kijk heeft onder andere een grote invloed op de opvoeding van kinderen. Kinderen krijgen is een individuele levenskeuze geworden (Geerinck, 2021, p. 17), wie kiest om kinderen te krijgen staat er bijgevolg ook alleen voor. We focussen ons in België vooral op het kerngezin (ouders) als het gaat over de opvoeding van kinderen. Heel wat ouders staan onder stress en twijfelen vaak aan hun opvoedingsskills. Er is veel onzekerheid over wat als normaal wordt beschouwd in de ontwikkeling van kinderen. Ook de hoge druk om je kind perfect op te voeden, speelt een rol. Tal van titels over opvoeding blinken in de etalages van boekenwinkels. Daarnaast is er de afname van informele steunnetwerken (Luijk, 2024, p. 68).

“Hulpverlening heeft soms de neiging om de angst bij ouders over slecht ouderschap en opvoeding te versterken door adviezen te geven” – Willem Beckers, persoonlijke communicatie, 24 januari 2025.

Ook hulpverleners gaan soms de mist in. Als ouders bij ons toekomen en hun hart luchten over hun kinderen die betrokken raken bij vechtpartijen, druggebruik... grijpen we zelf vaak genoeg naar allerhande opvoedingstheorieën. De angst die ouders ervaren over hun opvoedingsskills wordt dan versterkt doordat wij advies geven.

Deze problemen die nu individueel aangepakt worden via professionele hulp zijn een collectief gegeven. Ik vraag me af of we als samenleving niet wat doorgeschoten zijn in waarden als privacy en vrijheid? We zijn in die mate gefocust op zelfredzaamheid als hoogste goed dat hulp vragen niet langer vanzelfsprekend is.

Deze individualiseringstrend gaat al even door. Sinds de opstart van de verzorgingsstaat gaan mensen meer beroep doen op de overheid en minder op elkaar. Echter, it takes a village to raise a child! Dit zeggen niet alleen Hillary Clinton en ook Lynn Geerinck in haar boek: *Goed omringd*. Ook tal van andere auteurs benadrukken hoe belangrijk het is een sterk netwerk/ een village rond je kind en jezelf te creëren. Die village, waarmee ik op het georganiseerd groepsleven en sterk functionerend netwerk van een persoon wil wijzen, is voor heel wat mensen verloren gegaan. Alsook de sociale cohesie die over het algemeen veel sterker aanwezig is in gemeenschappen waar mensen afhankelijker zijn van elkaar, waar mensen hetzelfde doel nastreven of dezelfde god aanbidden. Over het algemeen is er, meer dan in een individualistische samenlevingsvorm, een verband tussen sociale cohesie en een collectivistische ideologie/ samenlevingsvorm (Marsen & Smit, 2016, p. 56).

Onze samenleving is niet de enige bestaande samenlevingsvorm, net zomin een individualistische kijk op opvoeden dat is.

3) Vermaatschappelijking van de zorg

Een shift, van verzorgingsstaat naar actieve welvaartstaat

De vraag naar zorg en ondersteuning neemt de laatste jaren serieus toe, problemen worden steeds dynamischer en complexer. Tal van uitdagingen doen onze samenleving eind de jaren 1990 shiften van een verzorgingsstaat naar een actieve welvaartstaat. Het accent wordt verlegd, activering wordt gezien als een reactie op de afhankelijkheid die de verzorgingsstaat in stand hield. Van louter passieve uitkeringen naar actief burgerschap en participatie (Seynaeve et al., 2004, p. 261).

“Goeie hulp, goeie zorg is zorg die ontwikkeld wordt in de vertrouwde omgeving van de hulpvrager of patiënt” – Jo Vandeurzen, 2013.

Ook privatisering komt op, de zorg verplaatst naar het middenveld en de overheid neemt een kleinere rol op in het zorgen voor haar burgers. Dit is een tendens die zich zal verderzetten en zal uitbreiden. Burgers moeten meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen welzijn (Kerstholt & Paradies, 2014, p. 1). Aldus introduceert toenmalig Vlaams minister Jo Vandeurzen in 2009 vermaatschappelijking van de zorg. Een tendens waarbij zorg evolueert en verschuift naar de leefomgeving van cliënten.

Een dubieus karakter

Het idee van een warmere samenleving waar burgers voor elkaar zorgen klinkt mooi. Toch zitten er een aantal scherpe kanten aan: wie een goed uitgebouwd netwerk heeft kan makkelijker rekenen op hulp dan wie dat niet heeft. De omvang van het netwerk - zoals vrienden, familie, kennissen en collega's - maar ook de middelen, de kennis, de mogelijkheden en steun die voortkomt uit het netwerk noemen we het sociaal kapitaal. Voor onder andere James Coleman en Pierre Bourdieu is sociaal kapitaal een individueel kenmerk (Verbruggen et al., 2024, pp. 53–54). Het is een hulpbron waaruit het individu voordelen kan halen of verlies kan lijden. Burgers worden via vermaatschappelijking geresponsabiliseerd voor zorg voor anderen op te nemen.

Voor gezinnen is het meer of minder hebben van dat netwerk veel bepalend in het leven van de kinderen. Zij leren namelijk wel of niet te kunnen rekenen op anderen (dan hun ouders). Daarnaast zien zij ook dat hun ouders niet alles alleen doen en dat het oké is taken uit handen te geven. Ook in het leven van ouders is het hebben van een netwerk/ village veel bepalend, zo voelen ouders zich minder eenzaam, meer gesteund, minder belast.

Achter dit mooie idee van inclusie schuilen er besparingen. Mensen die in deze nieuwe realiteit van vermaatschappelijking zorgtaken opnemen worden benoemd als mantelzorgers en vrijwilligers (Schaubroeck, 2018, p. 2). Vrijwilligers zijn van onschatbare waarde maar kunnen nooit professionele hulp vervangen en omgekeerd geldt hetzelfde. Onder druk van besparingen in de zorg- en welzijnssector worden burgers meer en meer ingeschakeld om maatschappelijke problemen op te lossen. Voor mensen die geen hulp kunnen verwachten van eigen netwerk of geen vangnet hebben, blijft de overheid zich inzetten. Al streeft de overheid wel naar een andere

indeling van de samenleving. Of deze nieuwe indeling ten goede komt voor de samenleving valt nog te bezien.

Een persoonlijke mening

Met de opkomst van extreemrechts in België en Europa enerzijds en een zeer individualistische samenleving anderzijds is er, merk ik, meer exclusie dan inclusie. Ik vraag me af in hoeverre het vangnet toegankelijk zal blijven in de toekomst en aan welke criteria mensen zullen moeten voldoen om toch beroep te kunnen doen op professionelen.

Polarisatie tussen verschillende gemeenschappen in ons land wordt alleen maar groter. Verkiezingen van dit jaar wezen op een grotere verdraagzaamheid betreffende diversiteit in de grootsteden (Brussel, Gent). Kleinere steden die minder diversiteit typeren, stemden eerder rechts/ extreem rechts. Vermaatschappelijking van de zorg wordt zowel gesteund door rechtse als linkse partijen, maar zolang er geen openheid, verdraagzaamheid, mildheid, zorgzaamheid en solidariteit is naar elkaar kan men niet spreken van een geslaagde sociale cohesie. Laat staan een situatie waarin het idee van vermaatschappelijking tot zijn recht komt. Als we denken aan vermaatschappelijking zien we het vaak te groot denk ik. Als we allemaal niet al om 16u de gordijnen dicht zouden doen en de kinderen uit de buurt zouden laten spelen op de trampoline in de tuin, of carpoolen met de gezinnen uit de buurt om de kinderen op te halen van school. Deze kleine initiatieven aan zich zijn voor mij al een vorm van vermaatschappelijking van de zorg.

Daarnaast hebben mensen recht op zorg. Er wordt op zo veel gebieden bespaard in de sociale sector. Omwille van al die besparingen, en ze blijven maar komen, zie ik ons vangnet (omdat die vandaag de dag voor veel mensen professioneel is) in een mum van tijd verdwijnen. Zorg, dus ook vermaatschappelijking van de zorg, wordt iets dat enkel de bevoorrechte mensen (mensen met een goed uitgebouwd sociaal netwerk/ kapitaal) zich kunnen permitteren. Het idee dat vermaatschappelijking van de zorg verantwoord kan worden omwille van nodige besparingen is een foute insteek en bewijst dat de samenleving nog niet klaar is om vermaatschappelijking vanuit een warme, meer solidaire visie te hanteren. Al vraagt mijn mening om nuance: heel wat initiatieven vanuit de overheid en vanuit publieke en private spelers wijzen op die warme en solidaire insteek van vermaatschappelijking van de zorg.

Eenzaamheid

Mensen met een lagere socio-economische status en/ of zwakke gezondheid hebben meer kans op sociaal isolement (Heylen, 2019). De meest kwetsbaren hebben een kleiner netwerk. Eerder al werd het belang van een goed uitgebouwd sociaal netwerk/ kapitaal aangehaald. De coronacrisis bewees dat heel wat mensen er in realiteit alleen voor staan. Het soms al kleine netwerk van mensen is nog beperkter geworden tijdens en misschien ook wel nog na de crisis. Ook de toenemende digitalisering zorgt ervoor dat eenzaamheid toeneemt. De laatste jaren is het niet alleen een gekend probleem bij de oudere bevolking, ook bij - 25-jarigen is eenzaamheid meer aanwezig (Van Amelsvoort, 2020, p. 1). En het houdt niet op, het moment dat we ons eerste kind krijgen. Een enorme overgang in ons leven, voelen we ons vaak eenzamer dan ooit (vrouwen vaker dan mannen). We missen het gebrek aan emotionele ondersteuning, we stoppen met werken (vooral moeders) waardoor de dagdagelijkse activiteit wegvalt. Ook de contacten op het

werk vallen daardoor weg. Anno 2025 grijpen we meer naar digitale contacten die de contacten in real live nooit kunnen vervangen.

Mensen spreken niet altijd makkelijk over eenzaamheid. Er is een taboe op eenzaamheid wat ervoor zorgt dat de samenleving zich ervan weerhoudt om intiemer en praktischer met elkaar om te gaan (Geerinck, 2021, p. 52). In veel gezinnen is het vaak al druk genoeg. Ouders moeten allebei fulltime werken om rond te komen, kinderen moeten meerdere hobby's uitoefenen om niet steeds alleen te hoeven zijn. Na het werk moeten ouders het huishouden doen en aandacht geven aan de kinderen. Veel ouders zijn op en voelen zich vaak te kort schieten in het opvoeden van kinderen. Het gezin is niet meer (uitsluitend) het traditionele kerngezin dat een klassieke gezinscyclus doorloopt (Luyten et al., 2015, pp. 11–12). Zo zijn er ondertussen heel wat verschillende gezinssituaties. De eenoudergezinnen zijn tijdens de afgelopen decennia serieus toegenomen. Voldoende en betaalbare kinderopvang wordt nog belangrijker dan voorheen (Frans, et al., 2014), net zoals het informele netwerk.

Kinderen in een individualistische samenleving moeten alles kunnen halen uit hun kerngezin en de opvoeder staat er veel meer alleen voor. Soms zorgt dit voor een ongenueanceerde opvoeding, ouders die een burn-out hebben/ krijgen, enz. Voor kinderen waarvan de ouders gaan scheiden of zijn gescheiden is dit een drama omdat ouders vaak de enige echte opvoedingsfiguren zijn. In gesprek met Natou Colley (persoonlijke communicatie, 27 december 2024) werd duidelijk dat kinderen zich in collectivistische samenlevingen minder rap eenzaam voelen als de ouders scheiden omdat ze omgeven zijn door tal van andere belangrijke opvoedingsfiguren die zorgen voor stabiliteit. In Gambia ondervond ik dat het kerngezin zoals wij die kennen niet of veel minder bestaat. Opvoeden gebeurt er fundamenteel anders en door veel meer mensen.

Eenzaamheid is een persoonlijk gevoel, daarom staat het belang van een bredere aanpak vaak in de schaduw (De Witte, et al., 2023). Manieren om met eenzaamheid om te gaan, krijgen vaak een individuele aanpak. Het gaat om het versterken van sociale vaardigheden, de toeleiding naar sociale activiteiten, psychologische hulpverlening en mensen toeleiden naar vrijwilligerswerk (De Witte, et al., 2023). Individuele maatregelen kunnen zeker en vast helpen maar over het algemeen overstijgt eenzaamheid individuele kenmerken. Zo zijn er ook structurele risicofactoren in een land om al dan niet eenzaam te worden. Zoals de afstand tot voorzieningen, de cultuur, de mate van welvaart in een land, de inkomensongelijkheid, enz (De Witte, 2024, dia 20).

Ik herinner me in Gambia soms alleen te zijn geweest maar me zelden eenzaam te hebben gevoeld. De sociale cohesie en sociale controle zorgen ervoor dat je veel makkelijker met eender wie kortstondig een connectie kan ervaren.

4) Sociale cohesie

Over het begrip

De term/ het bewust zijn van sociale cohesie is er, niet nadrukkelijk, al heel lang. Verschillende filosofen/ auteurs waagden zich aan een definitie van het begrip. Ik heb er de twee definities uitgehaald die ikzelf het meest passend vind: “de lijm die de samenleving bij elkaar houdt” (van Durkheim in 1893), “de mate waarin er sprake is van sociale controle, sociale netwerken, vertrouwen in andere bewoners en een zekere bereidheid samen te zoeken naar oplossingen

voor collectieve problemen” (van Maloutas & Pantelidou Malouta in 2004) (Brock et al., 2019, p. 5).

Moeilijk combineerbaar met een individualistische samenleving

België wordt gekenmerkt door een individualistische samenlevingsvorm, met de vermaatschappelijking van de zorg proberen we terug naar een meer collectieve manier van leven te evolueren. Aldus kunnen we stellen dat we een sterke sociale cohesie nodig hebben willen we dit bereiken. We zouden ons echter kunnen afvragen of er in onze geïndividualiseerde samenleving die gekenmerkt wordt door individuele belangenbehartiging nog genoeg sociale cohesie en sociaal kapitaal aanwezig is om welzijn te kunnen blijven garanderen (Cox, 2014, p. 4).

5) Wat als zorg altijd van je buur kwam? Een reflectie op vermaatschappelijking van de zorg en sociale cohesie

Vermaatschappelijking van de zorg is opgekomen in een periode waarin we het als land nodig hadden. Tijdens de shift van verzorgingsstaat naar (actieve)welvaartstaat. Maar, wat als we nooit naar een verzorgingsstaat geëvolueerd waren en mensen altijd afhankelijk van elkaar waren gebleven? Hadden we vandaag dan ook over vermaatschappelijking van de zorg gesproken?

Dit is uiteraard een vraag waar geen duidelijk en eenduidig antwoord op te formuleren is. Wat wel zeker is, is dat zuiderse continenten zoals Afrika en landen, specifiek Gambia, niet spreken over dit begrip. Het bestaat er niet omdat het simpelweg nooit een intrede in de maatschappij heeft moeten doen. Mensen zijn er, veel meer dan in het westen, specifiek België, afhankelijk van elkaar. Zorg komt van je buur, niet of veel minder van de overheid. Hetzelfde geldt voor het begrip sociale cohesie. Het is niet iets dat gestimuleerd moet worden door allerlei buurtprojecten. Het is er gewoon. Vermaatschappelijking van de zorg en sociale cohesie zijn in feite 2 westerse begrippen die verlangen naar een meer zuiderse aanpak, een meer collectivistische aanpak.

6) Opvoeding in een notendop

Wat opvoeding inhoudt en wat we aan opvoeding voorschrijven (normatief) zijn 2 verschillende dingen en mogen niet door elkaar gehaald worden. Als we spreken over opvoeding hebben we het niet alleen over doeltreffende en verantwoorde opvoeding. We hebben het evenzeer over gebrekkige of zelfs verwerpelijke opvoeding (Steutel et al., 2019). Binnen eenzelfde samenlevingsvorm voeden gezinnen hun kinderen elk op een eigen unieke manier op. Echter, soms kunnen de individuele opvoedingskeuzes zodanig verschillen. Als dit op een manier is dat de opvoeding onverantwoord wordt bevonden door de samenleving, dan kan de samenleving via de sociale controle ingrijpen. Binnen een samenleving speelt socialisatie een grote rol in de opvoeding van kinderen. Het is een proces van cultuuroverdracht en cultuurverwerving. Een proces dat start vanaf de geboorte en het geeft het kind de kennis, verwachtingen, normen, waarden en doeleinden van de samenleving mee (Verbruggen et al., 2024, p. 173). Ook tussen verschillende samenlevingsvormen bestaan er grote culturele verschillen in opvoeding, zo ook tussen collectieve en individualistische samenlevingen. Afhankelijk van de samenleving kunnen

er verschillende manieren zijn om in te grijpen als de opvoeding niet strookt met het ideaal van de samenleving.

7) Vergrootglas op de samenleving(en)

Het leven van een eilandbewoner

Vrijheid is een belangrijke waarde in onze individualistische samenleving. Kinderen worden opgevoed met het idee dat ze voor zichzelf moeten leren denken los van de gemeenschap waartoe ze behoren. Opvoeding is gericht op het ontwikkelen van zelfvertrouwen en autonomie. Er wordt veel waarde gehecht aan de wensen en behoeften van het kind, kinderen mogen (mee) bepalen, de opvoedingsstijl is vaker toegefelijk (Groot, 2023).

Lynn Geerinck noemt ons in haar boek: *Goed omringd*, eilandbewoners. Omdat we allemaal (elk gezin) op ons eigen eiland zitten en ons niet bemoeien met de opvoeding van anderen. Doordat we op ons eilandje zitten, blijven we ook met vragen en twijfels over opvoeding zitten. We grijpen naar boeken en sites rond opvoeding of hebben hulp nodig van professionals die hopelijk kunnen zeggen wat we goed doen en wat we anders moeten doen in de opvoeding van onze kinderen.

Eigen schuld, dikke bult

In onze individualistische samenleving is het individueel schuldmodel alomtegenwoordig. Een manier om dit model toe te passen, is via de typologie van oorzaken van armoede van Vranken. Hij onderscheidt 6 type modellen. Zo kan de oorzaak gelegd worden bij het individu, bij een groep/ organisatie en bij de maatschappij. Daarnaast zorgt de oorzaak van het probleem voor interne (schuld) of externe (ongeval) factoren die tot armoede leiden (Verbruggen et al., 2024, p. 51).

		Aard van de oorzaak	
		Intern	Extern
Niveau van de oorzaak	Micro het individu	Persoonlijke tekorten Individueel schuldmodel	Persoonlijke ongevallen Individueel ongevalmodel
	Meso groepen, gemeenschappen, instituten, organisaties	De structuur en/of het functioneren van de groep, gemeenschap, institutie, organisatie. Institutioneel schuldmodel	Door externe instantie (groep, gemeenschap, institutie, organisatie) Institutioneel ongevalmodel
	Macro 'de' samenleving	De maatschappelijke ordening Maatschappelijk schuldmodel	Maatschappelijke veranderingen en conjuncturen Maatschappelijk ongevalmodel

Figuur 2: Vranken, J. (zd). Armoedemodellen, samenwijzer, geraadpleegd op 27 januari 2025.

Ook het al dan niet goed opvoeden en het goed/ slecht of deviant gedrag van kinderen past vooral binnen het individuele schuldmodel lijkt me. Als mensen en of hun kinderen in de problemen komen, worden ze nogal rap met de vinger gewezen. Stoute of ongehoorzame kinderen wijzen op een slechte opvoeding. Ouders hebben zagezegd foute keuzes gemaakt, de kinderen te vrij en zonder regels opgevoed of juist te autoritair. Het is normaal dat men naar de ouders/ kernfiguren kijkt als kinderen zich misdragen maar het is echter onterecht om de verantwoordelijkheid geheel bij hen te leggen. Sociaal onrecht en ongelijkheid worden geïndividualiseerd, maatschappelijke structuren verdwijnen steeds meer uit beeld (*Sociale Bescherming* | Samvzw, z.d.).

Minder sociale controle, harder antwoord op deviant gedrag

De Jager en Mok (1997) omschrijven sociale controle als volgt: “het handhaven van bestaande waarden en normen” (Verbruggen et al., 2024, p. 163). We hebben als mens niet alleen lichamelijke behoeften maar ook de behoefte aan verbondenheid en gemeenschapsgevoel. Die 2 ontstaan mede doordat we in groep min of meer dezelfde waarden en normen hanteren en belangrijk vinden. Doordat men streeft naar verbondenheid zal men ook sociale beïnvloeding of controle gebruiken in de groep om te blijven streven naar een gelijklopend en duidelijk waarden en normensysteem (Verbruggen et al., 2024, pp. 163–165).

Een samenleving, welke vorm dan ook, kan slechts bestaan doordat er sociale controle op de leden van die samenleving wordt uitgeoefend (Elchardus, 2015, p. 40). Iedereen is onderhevig aan sociale controle en iedereen creëert ook sociale controle voor anderen. Al is de mate van sociale controle verschillend per samenleving en ook de manier waarop het gebeurt, is verschillend. Dit waarden en normensysteem, dat ervoor zorgt dat we invloed uitoefenen op elkaar, wordt beïnvloed door wat we belangrijk vinden. In onze moderne en westerse samenleving spelen media, onderwijs, wetenschap, de overheid en tal van maatschappelijke ontwikkelingen en tendensen een rol in het vorm geven aan het waarden en normenkader dat wij allen op elkaar uitoefenen in de vorm van sociale controle.

Zo is opvoeden ook onderhevig aan sociale controle. Kinderen moeten in de straat blijven spelen waar ouders hen in de gaten kunnen houden, de wijk is vaak een stap te ver. Niemand moet zich bemoeien met de opvoeding van een ander, praten over opvoeding en problemen in de opvoeding gebeurt achter gesloten deuren. Mensen kijken toe (hoe anderen hun kinderen al dan niet goed opvoeden) maar houden hun mond. Ik heb de indruk dat onze sociale controle vooral bestaat uit het voorkomen van bemoeienis van anderen. Door naar beneden te kijken als we iemand anders op straat tegenkomen, niet of zelden onbekenden te begroeten.... sluiten we ons af van anderen en bevestigen we alleen getalen te willen worden.

Tijdens mijn interview met Willem Beckers (persoonlijke communicatie, 24 januari 2025) hadden we het kort over het feit dat wij anderen niet voldoende mandaat geven om onze kinderen mee op te voeden. Waarbij hij het fictieve voorbeeld gaf dat je als man/ vrouw een kind in de speeltuin zou aanspreken dat zich misdraagt en niet wilt luisteren naar zijn moeder. Het idee dat we tussenbeide zouden komen is bijna onbestaand. De kans zou echter ook groot zijn dat de moeder van het kind er niet mee gediend zou zijn. We leven tenslotte allemaal in hetzelfde systeem waarbij we ons vooral niet moeten bemoeien met het leven van anderen.

Sociale controle wordt door onze geïndividualiseerde samenleving vaak pas te laat toegepast. Deviant gedrag (zowel van de opvoeder als van het kind) wordt daarom ook harder aangepakt.

Gedrag loopt vaker uit de hand omdat er niet tijdig ingegrepen wordt, het antwoord op uit de hand gelopen gedrag is bijgevolg ook harder. Daarnaast wordt sociale controle, veel meer dan in collectieve samenlevingen, uitgeoefend door instanties, de rechtbank, sociaal werk organisaties en professionelen.

Een blikverruiming: onderdompeling in een collectief bad

3,5 maand in Gambia doorgebracht te hebben veranderd toch wel je kijk op opvoeding en sociale controle. Er zijn geen instanties die kinderen en ouders helpen bij de opvoeding, een bezoekje aan een psycholoog mag je ook vergeten. Het kerngezin, als dit er al bestaat, ziet er totaal verschillend uit. Meerdere mensen houden zich bezig en voelen zich verantwoordelijk voor de opvoeding van een kind. Mensen denken samen na over opvoeding en kinderen leren verschillende opvoedingsstijlen kennen. Ik zag minder ernstige vormen van deviant gedrag, zowel bij kind als opvoeder, omdat er een sterke sociale controle leeft binnen de gemeenschap. Deviantie wordt veel meer preventief aangepakt omdat mensen elkaar aanspreken op het schenden van waarden en normen in de gemeenschap. Zaken blijven minder lang onopgemerkt omdat mensen ook veel meer samenleven en minder belang hechten aan privacy. De reactie op deviant gedrag is bijgevolg ook milder: de overbuur die af en toe eens langskomt om het kind aan te spreken op zijn gedrag. Verschillende vrouwen die de was en de plas tijdelijk of volledig overnemen omdat mama uitgeput is. Tal van andere voorbeelden wijzen op een collectivistischere, verdraagzamere en mildere aanpak waarin zowel opvoeder als kind ondersteund worden.

Tijdens mijn interview met Natou Colley (persoonlijke communicatie, 27 december 2024) vertelde ze me dat ouders hun kind(eren) weggeven om ergens anders opgevoed te worden als ze ervan overtuigd zijn dat de kansen van het kind daardoor vergroten. Mensen met meer middelen krijgen er vaak een kind vanuit een ander gezin bij. In Gambia zijn de mensen ervan overtuigd dat je moet helpen als je kan. Ook als dat wil zeggen dat je plots financieel volledig moet opdraaien voor het kind van een ander. Ik stond er versteld van toen Natou zei dat je plots het kind kan toevertrouwd krijgen van de onbekende zwangere vrouw die je spontaan aanboden hebt om haar naar het ziekenhuis te brengen om te bevallen. De vrouw zou plots aan je compound kunnen staan om je haar kind te overhandigen. Omdat je goed was voor haar en ze ervan overtuigd is dat haar kind meer kansen zal krijgen bij jou dan bij haar in grote armoede.

“Ouders die niet voor hun kind kunnen zorgen, worden nog te vaak als disfunctionele ouders bestempeld.”

— W. Beckers, persoonlijke communicatie, 24 januari 2025.

In België zouden we niet te spreken zijn over het overhandigen van een kind aan een vreemde. Bij ons zijn de vondelingenschuiven hier een antwoord op. De schuif zorgt ervoor dat de ouder(s) niet openlijk naar buiten moet komen met z'n onvermogen om voor z'n kind te zorgen. Dit idee van de disfunctionele ouder hangt natuurlijk samen met het feit dat ouders in België meestal als enigen verantwoordelijkheid rond de opvoeding dragen.

Rolpatronen & work-life balance

Binnen een collectivistische samenleving zijn mensen veel vaker afhankelijk van elkaar. Deze afhankelijkheid vindt plaats tussen familieleden, de verschillende seksen, meerdere generaties en anderen die van belang kunnen zijn (buren, mensen uit de wijk, vrienden, collega's etc). Kinderen groeien op met het idee loyaal te moeten zijn aan de familie/ gemeenschap, ze moeten gehoorzamen en denken in het belang van de groep (Groot, 2023, p. 8).

Vaker dan individualistische gemeenschappen worden collectivistische gemeenschappen gekenmerkt door een gesloten samenlevingsvorm. Het is een samenlevingsvorm waarbij de sociale positie die iemand bekleedt, vastligt op basis van intrinsieke kenmerken, het individu heeft hier dan weinig of helemaal geen invloed op (Verbruggen et al., 2024, p. 138).

Onze eigen samenleving is een voorbeeld van een open samenleving, waarin de sociale positie en bijhorende status verworven kan worden door o.a. eigen prestaties (Verbruggen et al., 2024, p. 139). Vrouwen kunnen in onze samenleving carrière maken en de kostwinner zijn.

Het beeld van de vrouw aan de haard waar we in België zo graag van af willen, leeft wel in Gambia en dit op een andere manier en met een minder uitgesproken negatieve connotatie. Alsook in werelddelen/ landen die eerder gekenmerkt worden door collectiviteit en afhankelijkheid. Bij ons kwam, vanaf de achttiende eeuw, onder invloed van de verlichting en allerlei gelijkheidsbewegingen, de vrouwenemancipatie in Europa in een stroomversnelling terecht (Visser, 2024). We gingen van een eenverdienersmodel naar anderhalfverdienersmodel naar tweeverdienersmodel.

Anno 2025 doen we immens veel beroep op huishoudhulp. We kunnen als ouders niet en fulltime werken en het huishouden doen en kwalitatieve tijd doorbrengen met onze kinderen.

“We hebben nog nooit zoveel druk ervaren als vandaag, want we zijn met al onze rechten op een eiland gaan zitten.”

— Geerinck, 2021, p. 77

In haar boek: *Goed omringd* spreekt L. Geerinck over het rustige-verdiendersmodel-met-villagesupport. Waarmee ze wil aangeven dat we niet terug naar de vrouw aan de haard moeten evolueren maar dat er zeker wel positieve kanten aan zijn. Zo zouden we als land iets minder economisch ingesteld kunnen zijn en elk (vrouwen en mannen) 4/5den kunnen werken. Ouders zouden meer tijd hebben voor het gezin, de kinderen en zichzelf. Extra tijd die nu naar het werk gaat, zou in de village kunnen gestoken worden zodat mensen rapper terug kunnen vallen op elkaar en steun kunnen vinden bij elkaar. Nadenken over een iets andere, collectievere en constructievere indeling van onze samenleving kan volgens mij wonderen doen.

8) Een uitdaging/ vraag voor sociaal werk

Opvoeding wordt in onze maatschappij te veel gedragen door het kerngezin. We besteden zorg uit. Denk aan de onthaalmoeders en crèches die voor de kleinsten zorgen, de jeugdhulp die tussenkomt en soms helemaal overneemt wanneer het niet lukt thuis..... Ouders dragen, zeker gevoelsmatig, een verpletterende verantwoordelijkheid op vlak van opvoeding in onze maatschappij.

Hoe kunnen we hier als mens/ sociaal werk tegenwicht aan bieden en verandering in brengen? Hoe kunnen we terug meer met elkaar leven, meer betrokken zijn, elkaar ondersteunen en meer investeren in informele (zorg)netwerken? Hoe kunnen we informele zorg terug meer waarderen in onze samenleving en wat kan sociaal werk hierin bijdragen?

9) Slot

In dit artikel beschrijf ik enkele pijnpunten ten gevolge van de manier waarop opvoeding in onze maatschappij georganiseerd is, gelinkt aan ouderschap en het opgroeien van het kind. De individualiseringstrend in België is daarbij niet weg te denken. Opvoeden is een individuele verantwoordelijkheid geworden, we leggen te veel nadruk op het kerngezin. Daarnaast ervaren ouders stress en onzekerheid in de zoektocht om hun kinderen idealiter op te voeden. De opkomst van vermaatschappelijking van de zorg maakt dat de overheid minder in zorg gaat voorzien, de uitdaging als samenleving om voor elkaar te zorgen dringt zich op. Dit is niet makkelijk, polarisatie, verrechtsing, media en andere tendensen houden de sociale cohesie op een laag niveau.

De Coronacrisis bewees dat heel wat mensen geen uitgebreid sociaal netwerk hebben en eenzaamheid wordt niet langer beschreven als een probleem dat zich enkel voordoet bij de oudere bevolking. Ouders voelen zich vaak eenzaam en durven zich niet makkelijk te uiten over de problemen die ze thuis en in de opvoeding van hun kinderen ervaren. Sociale controle lijkt zich bij ons toe te spitsen op het zich niet moeien met een ander. Deviant gedrag (zowel bij opvoeder als kind) wordt minder rap opgemerkt en/of er wordt pas op gereageerd bij ernstige en langdurige escalaties waardoor er dan hard wordt opgetreden. Ouders met vragen worden omringd door een professioneel netwerk, opvoedingstheorieën, allerlei boeken en sites die vertellen wat een goeie opvoeding inhoudt.

We zouden moeten streven naar een meer collectivistischere manier van leven, waarin we meer betrokken zijn en betrokkenheid ook meer gewaardeerd en geaccepteerd wordt.

Bibliografie

- Brock, A., Kwakernaak, M., de Meere, F., & Boutellier, H. (2019). *Literatuurstudie Sociale Cohesie*.
- Cox, R. (2014). *Sociale cohesie en sociaal kapitaal als determinanten van welzijn in de gemeenschap*.
- De Witte, J. (2023, 29 juni). 'Eenzaamheid gaat ook over de kwaliteit van je woonomgeving'. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/eenzaamheid-gaat-ook-over-kwaliteit-woonomgeving/>
- De Witte, J. (2024, November). *Eenzaamheid. Van individueel probleem naar maatschappelijk fenomeen*. In Vol voor Verbinding, Location: Provinciehuis Vlaams-Brabant.
- Elchardus, M. (2015). *Mijn vrijheid is van ons. Omstreden vrijheid*, 40.
- Geerinck, L. (2021). *Goed omringd [E-book]*. Borgerhoff & Lambergts.
- Groot, A. (2023). *Een wereld van verschil.... of toch niet? (Doctoral dissertation)*.
- Heylen, L. (2019, 2 mei). *Burenhulp is meer dan nostalgie*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/het-kleine-helpen/>
- Kerstholt, J. H., & Paradies, G. (2014). *Wat doen burgers in de participatiesamenleving?. Openbaar bestuur*, (April).
- Luijk, M. (2024). *Onzekerheid en ondersteuning bij alledaagse opvoedproblemen. Waar we staan en wat er nodig is*. *Pedagogiek*, 44(1), 68-84.
- Luyten, D., Emmery, K., Pasteels, I., & Geldof, D. (2015). *De sleutel past niet meer op elke deur. Dynamische gezinnen en flexibel wonen*. Maklu.
- Marsen, T. J., & Smit, A. D. (2016). *Het leven kan ook anders-Twee Casestudies naar de Vorm en Richting van Sociale Cohesie van De Bondgenoot en Oudezijds 100 (Bachelor's thesis)*.
- Schaubroeck, K. (2018). *What's in a name: leidt vermaatschappelijking van de zorg tot datgene waar het voor staat?. Iedereen betrokken? Vermaatschappelijking van de zorg en vrijwilligerswerk/vzw Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk*, 11.
- Seynaeve, T., Hermans, K., Declercq, A., & Lammertyn, F. (2004). *Aan de rand van de actieve welvaartsstaat. Een sociobiografisch onderzoek naar jongeren en OCMW-hulpverlening*. Academia Press.
- Sociale bescherming | samvzw. (z.d.). Samvzw. <https://www.samvzw.be/sociale-bescherming>
- Van Amelsvoort, T. A. M. J. (2020). *Eenzaamheid is ongezond*. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, (2018/2018), 824-825.
- Verbruggen, A., Maelstaf, H., Stevens, F., & Desnerck, G. (2024). *Sociologische verbeelding als kracht*. Lannoo Meulenhoff - Belgium.
- Visser, Y. (2024, 29 augustus). *Groeiend geluk: 225 jaar vrouwenemancipatie*. *Historiek.p*

Tijdschriftartikel bachelorproject: Opvoeden en ouderschap, het kan ook anders!

Vranken, J. (zd). Armoedemodellen. Samenwijzer. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van <https://www.samenwijzer.be/leesookinleiding.html>.